

Немили-недраги

Иван Вазов

за ученици и кандидат-студенти

СН[®]
СОФТПРЕС

СЪДЪРЖАНИЕ

I.....	7
II.....	14
III.....	20
IV.....	33
V.....	42
VI.....	46
VII.....	53
VIII.....	60
IX.....	72
X.....	79
XI.....	89
XII.....	94
XIII.....	99
XIV.....	107
XV.....	117
XVI.....	124
XVII.....	133

I

Авторът описва пустеещите браилски улици, тънещи в непрогледен мрак, студ и пустота. Забелязва се само едно светещо прозорче, на нивото на улицата. Това е „будната“ кръчма на Странджата. Съдържателят и посетителите вътре са хора с висок дух и славно минало. Тези бедни и окъсани хъшове разговарят за героичните си подвизи, в които са участвали, и мечтаят за нови в името на свободата на България. Тук са младият Бръчков, току-що пристигнал от родината, старият знаменосец Странджата, Македонски, Хаджият, Попчето, Мравката.

Нощта беше влажна и мрачна и браилските улици пустееха. Студената декемврийска мъгла, която обикновено пада покрай бреговете на Дунава, се беше напластила в една от главните улици на града и задушаваше с отровния си дъх последните минувачи, които бързаха да се приберат у дома си. Мъжделивите фенери, що стърчаха на почтителни разстояния по двете страни на улицата, едвам прокарваха мътна и неопределена светлина през мъглата и като че още повече увеличаваха мрака. Всичките лавки и магазини бяха затворени вече; никаква светлина или шум не излизаше навън;

понякога само се чуваха уединени кръсъци и псувни на някои закъснели картоиграчи в някое затворено казино.

Само едно малко, тясно, защитено с железни пръчки прозорче светеше още. Това прозорче беше равно със самата земя и откриваше съществуването на една будна кръчма, с каквито бяха богати по онова време браилските пиаци. Ако се приближеше някой до ниската врата на тая кръчма и надникнеше хубаво над нея, щеше да види благодарение на слабата виделина, дошла от един близък фенер, една вапсана дъска със следующия надпис: *Народна кръчма на Знаменосецът!* Такива чудновати надписи бяха на мода по онова време. Всяко кафене, държано от българин, имаше своята девиза; всяка кръчма, посещавана от българи, се гордеше с някакъв гръмлив или безсмислен надпис, над тая се четяха думите: *Български лев*; над оная названието: *Филип Тотю, храбрий Български войвода*; над третя думите: *Свободна България*, с три възклицателни. Но най-любопитни бяха лавките на тютюнджиите българи. Ето там една лавка с разтворена врата. Вътрешната страна, сиреч тая, която гледа сега към улицата, представлява един турчин с традиционната чалма на глава и с дълъг чибук в ръката. Минувачът не би се заинтересувал в това изображение от много обикновена и първобитна живопис, ако да не забележеше под коленете на турчина думите, раздраскани с гвоздей, вероятно от патриотина тютюнджия: *Долу тираните!* По-нататък, на другата тютюнджийска лавка с подобно изображение, нямаше тия думи, но затова едното око на добрия турчин бе изчовъркано. Други тютюнджия, вероятно по патриот и по-разпален неприятел на турското племе, при турчина си заръчваше да изпишат и един хъш с гола сабя, който

показваше вид, че се готви да заколи злополучния чалмоносец. Обикновено такива лавки биваха най-много посещавани от емигрантите и хъшовете. Съдържателите на тия лавки бяха въобще все „народни“. „Народен“ се наричаше там всякой българин, избягал от въжето, от тъмницата или от насилието на турците, който имаше какво-годе състояние и помагаше по силата си на бедните и презрени останки от героическите чети на Хаджи Димитра и Филип Тотя. Всеки такъв „народен“ тютюнджия даваше на вяра тютюн на съотечествениците си с блага надежда, че ще му се разплатят при по-добри времена; най-после и да му не платят – нищо няма: те са хъшове, бедни хора, казваше си той и се усмихваше.

– Бай Андо, я ми претегли още двацет и пет драма тютюн, па го запиши при другия – казваше един дрипав, неопран и едър хъш на „народния“ тютюнджия: – Чорбаджията – исках му тая заран пари, – но каза: утре ела. Той ми помага, не е лъжа; но ако ме излъже и утре, ще му разпукна главата на това куче...

– Крумов! – казваше един друг хъш, като се обръщаше към един бакалин. – Займи ми два франка още.

– Ще ги изпукаш и тях; знам си аз стоката... На̀ ти петдесет бана, па се пилей!... – казваше Крумов. Тогава беше патриотическо да се носят гръмки прякори. Имаше още Перунов, Асенов, Балкански, Левски, Гръмников, Планински и пр.

Но нека влезем в кръчмата, на която прозорчето светеше още през нощта.

Тая кръчма беше една дълбока изба, в която се слазваше по една стръмна и извита стълба. Една опушена и полуразбита лампа висеше на потона и осветляваше вът-

решността. Един топъл и задушлив въздух, сгъстен от кадежа на лампата и цигарите и от киселите изпарения на питиетата, пълнеше това подземие. На една страна, въз една висока усамотена и измокрена полица, стоеха йерархически наредени чашите и шулците. На срещната стена бяха налепени няколко литографически картини, които представляваха боевете на Хаджи-Димитровата чета при Върбовка, при Караисен и клетвата, която прави същата чета на Дунавския бряг. Няма нужда да описваме подробностите на тия картини; те са разпространени по всичките кътове на отечеството ни и всеки от нас ги е гледал навремето с благоговение и възторг. Достойна за любопитството беше още една картина, изписана грубо, с ръка, залепена под горните три. На лявата ѝ страна беше изобразено нещо като село. Из това село излязяха няколко селяне. Пред тия селяне вървеше един стар турчин с огромна гъжва, с едно блюдо на ръцете, в което като да стоеше пита хляб. Срещу тая буколическа група задаваше се друга една група, състояща от въоръжени чловеци, с бели хъшовски дрехи, с цървули и с калпаци, на които личеха малки левчета. В средата се издигаше един великан, който държеше висок червен байрак със словата „Свобода или смърт!“ . Отдолу с едри неправилни букви се разказваше съдържанието на картината, представляюща посрещането, което направи един турски първенец на четата, не помня добре в кое село. Това разказване се свършваше с думите: *Да живее храбрият Странджа – знаменосец!*

Една дружина от шестима души, насядали на одърчето в дъното на избата, допълняше изгледа.

Те бяха всичките хъшове или почти хъшове. Най-старият от тях, който беше най-снажен, дълголик, сух,

жълт, с гъста черна брада, се беше изтегнал до стената и от време на време изпущаше един гъстък пушек из устата си. Той слушаше внимателно какво разказваше един от събеседниците му. Види се, че разговорът беше много интересен за него, защото сегиз-тогиз челото му, въз което личеха зарасли рани, се набърчаше отрицателно или пък клюмваше утвърдително. Той често пресичаше говорияция, като викаше високо и кашляше:

– Не, не! При Саръяр убиха Тончо Тралалата, а не в селото, лъжеш, Македонски!...

Или:

– Той беше Иванчо Гърбата... Гърбата беше, дето удари Мишева с револвера... нарочно... аз знам, че нарочно той уби Мишева, проклетникът проклети!

– Право! И аз сега ми дохожда наум... Черкезинът беше, а не Селвели Мустафа... Право, тъй е... видях го, кога падна. Имаш право, Македонски!...

Или:

– Аз го убих него, мръсника. Насмалко щях да изпусна знамето. Там ме раниха.

И той кашляше силно и се задавяше.

И после пак слушаше.

Оня, който разказваше, беше един висок мъж с дребно и надупчено от шарката лице, с дълги сиви мустаци и с лукави, дръзки очи. Той носеше едно огромно извехтяло и без копчета палто и громкото име Македонски. Никой не знаеше нищо от миналото му, преди да дойде от Влашко, освен това, че той бил войвода на някаква хайдушка чета в Македония. Може би тоя слух беше причината, дето той упражняваше осезателно влияние въз другарите си хъшове.